doi: 10.18094/si.40264

HALKLA İLİŞKİLERİ POSTKOLONYAL PERSPEKTİFLE YENİDEN DÜŞÜNMEK

Ebru Akçay [*]

ÖZET

Postkolonyal çalışmalar, Üçüncü Dünya ülkelerinin sömürüsüne kaynaklık eden Batılı tarzda düşünme biçimi ve bilgi üretimi pratiklerini araştıran ve küresel kapitalizmin ekonomik, kültürel ve siyasal etkilerine odaklanan bir disiplindir. Bu doğrultuda; postkolonyal çalışmaların edebiyat, sanat, sosyoloji, siyaset bilimi, tarih gibi alanlardaki tartışmalara ve araştırmalara yeni açılımlar getirme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, iletişim alanında yeni tartışmaları beraberinde getiren ve halkla ilişkiler alanında sosyo-kültürel bakış açısı altında değerlendirilebilecek olan postkolonyal perspektif, halkla ilişkilerin Üçüncü Dünyadaki kamuların sömürülmesiyle sonuçlanan kolonyal süreçleri devam ettirdiği gerçeğini gözler önüne serebilir. Bu çerçevede, araştırma halkla ilişkilerde tartışılan kavramların postkolonyal perspektifle yeniden ele alınmasıyla, bu alandaki teori ve pratiğin postkolonyal çalışmalardan ne şekilde yaralanabileceği üzerine odaklanmaktadır. Araştırma, halkla ilişiler teori ve pratiğinin yönetsel perspektifle algılandığı sürece Batılı ülkelerin kolonyal çıkarlarına hizmet etmeye devam edeceğini ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halkla ilişkiler, Postkolonyal teori, Sosyo-kültürel yaklaşım

RETHINKING PUBLIC RELATIONS FROM A POSTCOLONIAL PERSPECTIVE

ABSTRACT

Postcolonial studies is a discipline that investigates the practices of Western thinking and knowledge production resulting in Third World's exploitation, and focuses on the economic, cultural and political effects of global capitalism. In this respect, it can be said that postcolonial studies has a potential to offer an insight into the researches and discussions of varied disciplines such as literature, art, sociology, politics, history, etc. Similarly postcolonial studies bringing about new discussions in communication studies can be categorized under the socio-cultural perspectives in public relations and can reveal the fact that public relations theory and practice maintain the colonial practices leading to exploitation of Third World publics. Accordingly, this study focuses on how public relations theory and practice can benefit from postcolonial studies by addressing main topics of the discipline from postcolonial perspective. The study asserts that public relations theory and practice will continue to sustain colonial interests of Western counties if it is seen from a managerial perspective only.

Keywords: Public relations, Post-colonial Theory, Socio-cultural approach

[*] Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Halkla ilişkiler teorilerinin hâkim paradigması haline gelmiş olan liberal yaklaşım; güç/ iktidar ilişkilerini göz ardı etmesi, sistem teorisine bağlılığından dolayı işlevsel olması, iletişim süreçlerini "doğrusal/aktarımsal model"e göre tasarlaması, halkla ilişkiler teorisinin pratikte uygulanabilmesi konusunda normatif düzeyde kalması ve etnosentrik bakış açısına sahip olması gibi sebeplerle, özellikle son yıllarda, eleştirilere konu olmuştur. Bu eleştirilerden hareketle, halkla ilişkilerde Curtin&Gaither, Durham, Holtzhausen&Voto, Leitch&Neilson, L'etang&Piezcka, McKie ve Motion&Weaver gibi araştırmacılar tarafından yeni yaklaşımlar ve tanımlar geliştirilmeye başlanmıştır. Artık halkla ilişkiler sosyal bağlılık için bir "araç", direniş için bir "kaynak" ve tahakküm için "yapılandırılmış bir sistem" olarak tanımlanmaktadır (Edwards 2011a: 20). Bu yönelim ve değişim, halkla ilişkilere uzun süredir hâkim olan yönetsel ve kurumsal bakış açılarının ötesine geçmek anlamını taşımakta ve halkla ilişkiler akademisyenlerinin yeni bir düşünme biçimine geçtiğini göstermektedir.

Halkla ilişkilerde hâkim paradigmaların dışına çıkma yönündeki bu eğilim, Batılı normatif halkla ilişkiler uygulamalarının Batılı olmayan ülkelerdeki uygulamalar için geçerli olmadığının fark edilmesiyle de paralel bir seyir izlemektedir. Bu noktada, Bardhan (2003: 226) "halkla ilişkilerin meta-anlatılarını yıkmayı" hedeflediği makalesine önemli bir soruyla başlamaktadır: "dünyada, halkla ilişkilerin hâkim modelleri ve ilkelerine uymayacak şekilde kavramsallaştırılacağı ve uygulanacağı bölgeler var mıdır?". Bardhan'ın (2003) bu soruya cevabı olumlu yöndedir. Bardhan'ın bu sorusu, halkla ilişkilerde Batılı ülkelerin halkla ilişkiler anlayışları dışında farklı anlayışların (1) da var olduğunu vurgulamış ve alanın zenginliği için farklı bakış açılarının ve normatif halkla ilişkiler teorileri ve pratikleri dışında kalan Üçüncü Dünya ülkelerdeki halkla ilişkiler faaliyetlerinin de çalışılması gerektiğini gözler önüne sermiştir (2). Bu pencereden bakıldığında; halkla ilişkiler antropoloji, ekonomi, feminizm, post-modernizm, psikanaliz, semiyotik, yapısalcılık ve postkolonyalizm gibi yaklaşımlardan yararlanmaktadır (Critical Theory 2013: 230).

Halkla ilişkilerde postkolonyal yaklaşım; halkla ilişkiler faaliyetlerinin Üçüncü Dünya vatandaşlarının hayatlarını ne şekilde sömürdüğünü ve neokolonyal süreçlere ne şekilde katkı sağladığını göstermekle kalmaz, aynı zamanda halkla ilişkiler teorisine hâkim olan etnosentrik yaklaşımın da sömürgeci düşünme tarzını ne şekilde sürdürdüğünü gözler önüne serer. Bu sebeple, halkla ilişkileri "dekolonize etmek" (McKie ve Munshi 2007: 62) halkla ilişkiler teorisindeki hâkim paradigmaları, uygulamalardaki eşitsizlikleri sorgulamak ve sömürgeci süreçleri destekleyen yaklaşımların temelini yerinden etmek için gerekli ve önemlidir. Bu sebeple, bu çalışma halkla ilişkileri postkolonyal yaklaşımla tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, sosyo-kültürel yaklaşımla uyumlu olan

postkolonyal teorinin iletişim ve halkla ilişkiler araştırmaları ile ilişkisine yer verildikten sonra halkla ilişkilerdeki güç eşitsizliği, Üçüncü Dünya kamuları, çeşitlilik (*diversity*), etik ve sivil toplum kavramlarının postkolonyal yaklaşımla tartışılmasına yer verilecektir. Araştırmanın amacı, postkolonyal teorinin yukarıda bahsedilen dört ana tartışma odağı çerçevesinde halka ilişkiler araştırmalarına yeni bir bakış sağlama potansiyeli olduğunun ortaya konmasıdır.

1. HALKLA İLİŞKİLERDE SOSYO-KÜLTÜREL YAKLAŞIM

Halkla ilişkilerdeki geleneksel yaklaşımlar, örgüt çıkarlarına vurgu yapmaktadır (Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665) ancak bu yaklaşımlar alana çeşitli teorik açılımlar getirilerek sorgulanmaya başlanmıştır. Curtin&Gaither ve Holtzhausen gibi postmodern araştırmacılar ile Motion&Weaver gibi eleştirel/kültürel araştırmacılar halkla ilişkilerdeki egemen yaklaşımın göz ardı ettiği iktidar ilişkilerini sorunsallaştırırken; Bardhan, Peterson&Tindall, Huang ve Rhee gibi uluslararası araştırmacılar ise halkla ilişkilerdeki etnosentrik bakış açısını eleştirilerinin odak noktası haline getirmişlerdir (Gower 2009: 34-35). Halkla ilişkilere yapılan eleştiriler birbirinden farklı olsa da bu eleştirileri ortak başlıklar altında toplamak mümkündür. Örneğin, Curtin ve Gaither (2005: 92) yaptıkları literatür taramasında, halkla ilişkilerin normatif teorilerine karşı geliştirilen eleştirileri dört kategori altında toplamışlardır: halkla ilişkilerin yönetim fonksiyonu tanımları, iletişimin işlevsel ve aktarımsal modellerinin esas alınması, örgüt teorilerine vurgu ve ilişkilerdeki güç eşitsizliğini görememe.

Halkla ilişkilere yönelik eleştirel yaklaşımın dışında bir de kültürel yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşım, kültürel çalışmalar disiplininin uzantısı olarak düşünülebilir. Kültürel çalışmaların halkla ilişkiler alanına getirdiği açılımlardan en önemlisi halkla ilişkilerin nasıl tanımlandığı konusunda olmuştur. Halkla ilişkiler artık sadece yönetsel bir pratik olarak değil, söylemsel bir pratik olarak da algılanmaya ve tartışılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım, egemen paradigmanın aksine, halkla ilişkilerin topluma ne gibi etkileri olduğunu tartıştığı gibi halkla ilişkileri bir anlam yaratma/üretme aracı olarak da görmektedir. Kültürel çalışmalar disiplini halkla ilişkilerin "kültürel bir pratik" olduğu konusunda yeni açılımlar getirmiştir (Yıldırım Becerikli 2008: 141). Benzer şekilde, Edwards ve Hodges (2012: 2) *Public Relations, Society and Culture: Theoretical and Empirical Explorations* başlıklı çalışmalarında, halkla ilişkilerin "sosyal ve kültürel bir pratik" olduğunu belirtmektedir. Halkla ilişkilerdeki normatif bakış açısından radikal biçimde ayrılan bu sosyo-kültürel bakış açısı (3), alandaki ontolojik ve epistemolojik odağın kaydığını gösterdiği gibi halkla ilişkilerin "anlam üretme" bağlamında düşünülmeye başlandığını da göstermektedir (Edwards ve Hodges 2011: 3). Halkla ilişkilere sosyo-kültürel bakış açısıyla bakmak; halkla ilişkilerin toplum ve kültürle olan bağını ortaya koymayı, söylemsel süreçlerde halkla iliş-

kilere düşen sorumluluğun altını çizmeyi ve kamuların da bu söylem yaratma sürecindeki aktif konumunu görmeyi gerektirmektedir. Halkla ilişkilerin "söylemsel bir pratik" olduğunu ve anlam yaratma/üretme ile ilgili olduğunun anlaşılması için, kültürel çalışmalar alanından devralınmış olan ve Paul du Gay'e ait olan "Kültür Çemberi" (*The Circuit Of Culture*) kavramının ne anlama geldiğinin ve bu kavramın halkla ilişkilerle bağlantısının ortaya konması gerekmektedir. Söz konusu kavram, postmodern ve eleştirel-kültürel perspektifleri bir araya getirmektedir ve bu yaklaşımda halka ilişkiler uzmanları, "kültürel aracılar" olarak işlev görmektedir (Curtin ve Gaither 2005). "Kültür Çemberi" her birinde anlamın inşa edildiği beş "an"dan (temsil, üretim, tüketim, kimlik ve düzenleme) oluşmaktadır ve bu "an"lar söylemsel pratik olarak tanımlanan kültürün parçalarıdır (Curtin ve Gaither 2005: 98).

"Temsil" boyutunda, kültürel anlam üretilir; "temsil"de anlam statik ve temsile içkin değildir; söylemler yoluyla sosyal olarak inşa edilir ancak çok az halkla ilişkiler çalışması temsili söylemsel bir pratik olarak araştırmaktadır. "Üretim" boyutu, temsillerin ideolojik olarak oluşturulmasını kapsar. Hâkim paradigmadan doğan birçok halkla ilişkiler araştırması, bu tür ideolojik olarak üretilmiş eşitsizlikleri yeniden üretir ve bu durum, ABD'nin örgüt temelli modellerinin dünyaya yayılmasını sağlayacak "kolonileşme" ile sonuçlanır. "Tüketim" boyutu, anlamın yaratılmasında üretim kadar önemli bir boyuttur ve halkla ilişkilerde gündem yönetimi ihtiyacını doğurur. "Kültür Çemberi" modeli, kamuların mesajları nasıl "kullandığı" gözlemlendiğinde gündem yönetiminin daha avantajlı olarak anlaşılabileceğini vurgular. "Kimlikler" de sosyal olarak inşa edilen anlamlar/pratikler kümesidir ve akışkandır. Mevcut halkla ilişkiler araştırmalarının aksine, bu modelde kamular daha "dinamik" ve "bağıntısal/ilişkisel" olarak görülür. "Düzenleme"; kültürel pratiklerin, normların ve alt yapıların yasal kontrolünü içerir ve bu modele göre kurumun her zaman ilişkiyi yöneteceği varsayımı reddedilmektedir. Birçok halkla ilişkiler araştırması bu boyutun kapsamına girmektedir ancak birçoğunun bakış açısı görece dardır. Ayrıca düzenleme kültürel normları içerdiği için halkla ilişkiler etiği de bu boyut altında değerlendirilmektedir (Curtin ve Gaither 2005: 99-105).

Halkla ilişkilerin anlam yaratma süreçleri ve "Kültür Çemberi"ndeki "an"larla bağlantısını bu şekilde kuran Curtin ve Gaither'e (2005: 110) göre bu model, halkla ilişkiler araştırmasının "farklı kimlikleri, temsil biçimlerini, düzenleme çevrelerini, üretim ve tüketim biçimlerini" içermesi gerektiğini önermektedir ve "kültürel görecelik" ile "mikropolitik mekanizmaları" desteklediği için teorik gelişmelere de olanaklar sunmaktadır. Bu sebeple, "Kültür Çemberi" modeli ile temsil edilen sosyo-kültürel bakış açısı halkla ilişkilerin kültürel/söylemsel bir pratik olduğunu gösterdiği gibi, halkla ilişkilerdeki etnosentrik bakış açısını da yıkma potansiyeline sahiptir. Dutta ve Pal (2011: 218) da kültürel perspektifin kültürü, dinamik ve yerel olarak inşa edilen bir süreç olarak gördüğünün altını çizmekte-

dir. Bu çerçevede, halkla ilişkiler anlamın inşa edildiği toplumsal sürece dâhil olan "söylemsel pratik" olarak tanımlanmaktadır.

Ancak yukarıda tartışılan halkla ilişkilerdeki kültürel perspektifi, uluslararası halkla ilişkiler perspektifinden ayırmak gerekmektedir. Bardhan (2003: 227); Sriramesh ve Vercic gibi uluslararası/kültürlerarası halkla ilişkiler anlayışına sahip olan araştırmacıların kültürel bir perspektife sahip olduğunu ancak bu bakış açısının kültürler arasındaki farklılıkları ortaya koymaktan ziyade, kültürler arasındaki benzerlikleri bulmaya çalıştığını belirtmektedir. Edwards (2011b: 78) da Sriramesh, Vercic & Ruler gibi kültürel bağlamın halkla ilişkiler faaliyetlerini etkileyeceğini düşünen araştırmacıların, Batılı halkla ilişkiler faaliyetlerinin üstünlüğünü yeniden ürettiklerini çünkü bu araştırmacıların da Batılı olmayan ülkelerin halkla ilişkiler faaliyetlerini Batılı normlara göre değerlendirdiklerini belirtmektedir. Bu sebeple, uluslararası halkla ilişkiler araştırmaları Batılı olmayan toplumların halkla ilişkiler pratiklerini Batılı halkla ilişkiler uygulamalarına göre değerlendirdiği zaman, bu çalışmaların sosyo-kültürel perspektif içinde değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. Başka bir ifadeyle, bir araştırmanın sosyo-kültürel perspektife sahip olduğunu iddia edebilmek için o araştırmanın etnosentrik yaklaşım yerine polisentrik yaklaşımı benimsemesi gerekmektedir. Bardhan'a (2003: 246) göre de uluslararası/kültürlerarası halkla ilişkiler araştırmaları kültürlere içerden bir bakış (*emic research*) ile bakmayı başardığı zaman halkla ilişkilerde "meta-anlatılara" karşı "mikro-anlatılar" oluşabilir.

Dutta ve Pal (2011: 217) uluslararası halkla ilişkiler araştırması için kültür merkezli bir yaklaşım önerir çünkü yazarlara göre halkla ilişkiler araştırmasındaki hakim paradigma ve perspektifler dünyada marjinalize olmuş halkların sesinin duyulmasına izin vermemektedir. Bu sebeple, sosyo-kültürel bakış açısı postkolonyal teoriyle (ve eleştirel ırk teorisiyle) ve Heath'in "halkla ilişkilerin toplumu geliştirme fikri"yle uyumludur (Edwards 2011b: 79). Postkolonyalizm kültürlerin nasıl oluştuğunu ortaya koyan teorik perspektifler sunduğu (Shome ve Hegde 2002: 262) için postkolonyal perspektifle kültürel çalışmalar arasındaki sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca, postkolonyal teori ile kültürel çalışmaların aynı dönemde filizlenmesi tesadüf değildir. Öyle ki, 1980'lerde kültürel çalışmaların ortaya çıkmasıyla gelişen "çokkültürcülük" yaklaşımı postkolonyal teorinin ufuk açıcı olmasına katkıda bulunmuştur (Yetişkin 2010a: 9). Halkla ilişkilerde sosyo- kültürel bakış açısı altında değerlendirilebilecek olan postkolonyal teorinin, halkla ilişkilere katkısını tartışmadan önce postkolonyal teorinin temel tartışmalarına değinmek gerekmektedir.

2. POSTKOLONYAL TEORİNİN TEMEL TARTIŞMALARI

Postkolonyal teori, edebiyat eleştirisi ve kültürel çalışmalar alanlarında gelişmiştir (Faura ve Hand 1996: 79). Ancak postkolonyal teori; kültürel çalışmalar, Marksizm, feminizm, postmodernizm ve queer teori gibi diğer eleştirel teoriler-

den farklı olarak, "kültürel gücün" tarihsel ve uluslararası derinliğini sunmaktadır ve ırk, sınıf, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve milliyet gibi kavramları "jeopolitik düzenlemeler" ve uluslararası ilişkiler bağlamında incelemektedir (Shome ve Hegde 2002: 252). Postkolonyal teori kendini diğer yaklaşımlardan bu şekilde ayırsa da "postkolonyal" kavramının literatürde aynı şekilde algılandığını ve kullanıldığını söylemek yanıltıcı olacaktır (4).

En yaygın kullanımıyla kavram, "post" ön ekinin de işaret ettiği gibi, kolonyal dönemden sonraki tarihsel sürece gönderme yapmak için kullanılmaktadır. Childs ve Williams (5) (1997: 1) gibi birçok araştırmacı postkolonyal dönemi, 1950'lerin sonu ve 1960'lardaki sömürge ülkelerinin sömürgeci güçlerden bağımsızlıklarını ilan etmeye başladığı-yani kolonyal kontrolün çözülmeye başladığı-dönemden sonraki tarihsel süreci belirtmek için kullanmaktadır. Bu yaklaşım, özellikle 1970'lerde benimsenmiştir (Akay 2010: 6). Ancak birçok araştırmacı gibi Mahmut Mutnam da (2010: 118) "postkolonyal" kavramını, sömürgecilikten sonra gelen dönem anlamında, "zamansal bir gösterge" olarak düşünmenin hatalı olduğunu belirtmektedir çünkü yazara göre bu bakış açısıyla yeni-sömürgecilik (6) süreci göz ardı edilmektedir. Ayrıca, postkolonyal çalışmaların doğuşuna en büyük katkıyı sunan Edward W. Said, Gayatri Chakravorty Spivak ve Homi Bhabha (7) gibi postkolonyal teorisyenler de sömürgecilikten sonraki dönemi değil "*sömürgeciliğin öncesi*"ni (vurgu yazara aittir) sorunsallaştırmış ve analiz etmiştir (Mutman 2010: 119). Başka bir ifadeyle, postkolonyal araştırmaların kurucu metinleri olarak sayılabilecek olan Bhabha'nın *The Location of Culture*, Spivak'ın *Can the Subaltern Speak*? ve Said'in *Orientalism* adlı çalışmaları; sömürgeciliğe yol açan politik, kültürel ve ekonomik dinamikleri, Batı'nın kendini tanımlamak için nasıl "Doğulu ötekiler" yarattığını, bu "ötekiler"le nasıl bir tahakküm ilişkisi kurduğunu ve bunu hangi stratejilerle meşru kılındığını tartışma odağı haline getirmiştir.

İkinci olarak "postkolonyal" kavramı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlığını kazanmış Üçüncü Dünya ülkeleriyle bağlaştırılmaktadır ancak kavram aynı zamanda Üçüncü Dünya ülkelerinin, Birinci Dünya metropollerindeki zorunlu sürgünden "gönüllü" göçe kadar tüm diasporik koşullarına da göndermede bulunmaktadır (Shohat 1992: 102). Ancak kavramın bu şekilde tanımlanmasına da eleştiriler bulunmaktadır. Örneğin, Mutman'a göre (2010) Birinci Dünya ülkelerine göç etmiş göçmenler ile Üçüncü Dünya vatandaşları küresel eşitsizlikleri aynı şekilde tecrübe etmezler. Dolayısıyla, Üçünü Dünyadaki sömürge pratikleriyle Birinci Dünyadaki sömürge pratiklerini denkmiş gibi düşünmek hatalı ya da eksik analizler sunacaktır.

"Postkolonyal" kavramının 1970'lerdeki kullanımıyla 1990'lardaki kullanımı arasında "epistemolojik fark" olduğunu belirten Akay'a göre (2010: 6) 1990'larla birlikte "postkolonyal" kavramı "kültürel olana" yakın durmaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen "dekolonizasyon" süreci, Hindistan'ın 1947'de Britanya'dan bağımsızlığı, Üçüncü Dünya kategorisi altında gruplandırılacak olan yeni ulus-devletlerin ortaya çıkması gibi süreçleri takip etmiştir. Bu ülkelerin vatandaşları 50'li, 60'lı ve 70'li yıllarda Birleşik Krallık ve ABD'ye göç etmeye başlamıştır. Bu dönemde, bu ülkelerden gelen entelektüeller postkolonyal çalışmaların başlamasına katkıda (8) bulunmuştur (Shome ve Hegde 2002: 253-54; Sustam 2010: 130) ve postkolonyal çalışmalar, bu araştırmacıların kolonizasyon, dekolonizasyon ve modernizm tartışmaları yürüttükleri araştırmalarından sonra doğmuştur (Sustam 2010: 130). Böylece postkolonyalizm, sömürgeci ülkelerin sömürge ülkelerinde devam eden kültürel miraslarını da analiz eden akademik bir disiplin olarak serpilmeye başlamıştır.

Postkolonyal çalışmaların temel sorunsalı Batılı ülkelerin Batılı olmayan ve "öteki" olarak konumlandırılmış ülkelere siyasal, ekonomik ve kültürel müdahaleleridir. Yetişkin'e (2010b: 15) göre de postkolonyal teori "hâkim yabancı gücün kendi politik ve ekonomik çıkarına uyacak şekilde bir yerin hukuk, eğitim, ticaret gibi üretim sistemlerini yeniden düzenlemesi" olarak tanımlanabilecek sömürgeciliği analiz etme yöntemidir. Ancak bir çalışmanın kolonyal bir pratiği tarihsel olarak tanımlaması, o çalışmanın postkolonyal perspektife dayandığını göstermek için yeterli değildir. Bir çalışmanın postkolonyal bir perspektife sahip olduğunun söylenebilmesi için, o çalışmanın "özgürleştirici bir politik bir duruşunun" olması gerekmektedir (Shome ve Hegde 2002: 250). Küresel kapitalizmin eleştirisini sunan postkolonyalizm, iktidar-bilgi ilişkisini ve enformasyon üretimindeki kolonizasyon ve dekolonizasyon süreçlerini sorunsallaştırılması anlamını taşıdığı (Yetişkin 2010a: 10; Shome ve Hegde 2002: 250) için, bir çalışma kolonyal süreçlerin altında yatan dinamikleri sorunsallaştırmadığı sürece, sömürgeci tarihin özetini yapmış olur. Zaten postkolonyalizmin oluşmaya başlaması da sömürge pratiklerinin sorunsallaştırılmaya başlanmasıyla paralel gelişmiştir. Örneğin, kolonizasyon süreçlerini sorunsallaştırdığı *Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları* adlı kitabında Said (9) (2016: 11) Doğu'nun, Batı'yı tanımlamak için yaratılan bir "öteki" olduğunu, yani Batı'nın kendini Doğu sayesinde tanımladığını belirtmektedir. Yazara göre (2016: 16) oryantalizm "Şark üzerindeki Avrupa-Atlantik iktidarının bir göstergesi"dir. Batı, Doğu hakkında düşünme biçimiyle ürettiği bilgi aracılığıyla kolonyal süreçleri meşru kılmaktadır. Said, bu durumu "Şark, sırf sıradan on dokuzuncu yüzyıl Avrupalısının varsaydığı tüm o basmakalıp biçimleriyle 'Şarklığı' keşfedildiği için değil, Şark'ın Şarklı *kılınabilmesi* - yani, Şark'lı kılınmışlığa boyun eğmesi- için de Şarklaştırıldı" diyerek açıklamaktadır (2016: 15).

Postkolonyal teorinin sadece sömürgeci pratikleri sorunsallaştırdığını söylemek de hatalıdır çünkü postkolonyalizm aynı zamanda sömürgeciliği oluşturan modernist dünya görüşünü de sorunsallaştırır. Göle (2010: 102) oryantalizm ve postkolonyal okumalarının, Batı modernliğinin "evrensellik" varsayımının eleşti-

risini sunduğunu ve bu düşünce yapısındaki güç ilişkilerini ortaya çıkardığını belirtmektedir. Göle'ye göre (2010: 102) oryantalizm ve postkolonyalizm Batı'nın varsaydığı şekilde tek bir modernliğin olmadığını vurgular ve Batı'nın Doğu'ya göre üstün olduğu iddiasının Batılı olmayan ülkeleri tahakküm altına aldığını açığa çıkarır. Çünkü modernist yaklaşıma göre Doğu, Batı'ya yetişebilmek için sürekli gelişmeli ve ilerlemelidir. Ancak bu gelişme ve ilerleme için Doğu Batı'ya ihtiyaç duyar bu sebeple Batı'nın Doğu'ya müdahalesini de meşrudur.

Irk, cinsellik, kültür, sınıf ve toplumsal cinsiyet gibi güç formlarının her zaman coğrafi, tarihsel ve jeopolitik bağlantılarının olduğunu savunan postkolonyal teori, modernitenin etkilerine ve farklı ilişkilerine odaklanmaktadır (Shome ve Hegde 2002: 253). Modernite, postkolonyal çalışmaların merkezinde olduğu için modernite tartışmaları da (ulus ve ulusal kimlikler, madunluk, diaspora, küreselleşme, bu süreçlerin cinsiyetçi ilişkileri vb.) postkolonyal tartışmanın odağındadır; yani postkolonyal çalışmalar, moderniteyi oluşturan kolonyalizmin etkileriyle, sonuçlarıyla ve farklı biçimleriyle de ilgilenmektedir (Shome ve Hegde 2002: 258).

Postkolonyalizmde modernite tartışmalarına paralel olarak, kimileri için postkolonyalizm "kaybedilmiş" kolonyal dönem öncesi kimlikleri kurtarma isteğiyle karşı karşıya kalmanın acılı tecrübesi ve bunun gerçekten olmayacağının imkânsızlığıyla birlikte yükselen yeni kimlikler inşa etme görevi olduğu için kimlik sorunu postkolonyal çalışmaların odak noktasında durmaktadır (Childs ve Williams 1997: 13-14). Melezlik (*hibridity*) kavramı da postkolonyal tartışmaların odağında bulunmaktadır. Kimlik, "özsel" olmayan bir doğada tartışılırken, melezlik postkolonyal dönemde kendi kültürleri ile sömürgeci ülkenin kültürü arasında kalan, alandaki tanımıyla "arada kalmış" (*inbetweenness*) kimlikler anlamına gelmektedir (Shome ve Hegde 2002: 266). Yani postkolonyal birey, ne tam olarak kendi kültürüne ne de sömürgeci gücün kültürüne ait bir vaziyette olduğu için farklı kültürler arasında sıkışmış ve bu sebeple kendine yeni kimlikler inşa etme çabasına girmiştir.

Kimlik tartışmalarına ek olarak, Shome ve Hegde (2002: 250) postkolonyalizmin, modernleşmenin getirdiği bilginin tarihsel üretim biçimine karşı çıktığını çünkü postkolonyal çalışmaların modernitenin sosyal bağlamını da sorunsallaştırıldığını belirtmektedir. Bu, Batılı ülkelerin akademide ürettiği bilgiyi de içine alan bir süreçtir. Postkolonyal çalışmalar "kurumsallaşmış bilginin" her zaman kolonyalizmle bağlantısı olduğunu varsaymaktadır (Shome ve Hegde 2002: 250). Çünkü Batılı hâkim paradigmaların pozitivist ve modernist dayanakları, Batı'nın Doğu hakkındaki (ve Doğu'nun da kendisi hakkındaki) bilgisini tahakküm ilişkisi çerçevesinde inşa etmektedir. Mckie ve Munshi'ye (2007: 63) göre de postkolonyal perspektif; ekonomik, siyasal ve kültürel emperyalizmin her formuna meydan okumaktadır ve sanat tarihi, edebiyat eleştirisi, kültürel çalışmalar

gibi alanlarda anaakım Amerikan-Avrupa düşünür ve yazarlarını eleştirmek için de kullanılmaktadır. Postkolonyal teoriye temel oluşturan bir diğer yazar olan ve Madun Çalışmaları Kolektifi (10) üyesi Hindistanlı yazar Spivak'a (2016) göre de Batı tarafından Üçüncü Dünya hakkında üretilen bilgi, Batı'nın çıkarlarına hizmet etmektedir ve Batı "öteki" hakkında kendi diliyle konuşmaktadır ancak bu durum, madunun (11) kendisi için konuşması anlamına gelmemektedir. Bu sebeple, anaakım paradigmaların kullandığı geleneksel metotlar da postkolonyal çalışmaların meydan okuduğu alanlar arasındadır; dolayısıyla, postkolonyalizm etnografiden metin analizine kadar çeşitli metolodolojik perspektifleri kullandığı gibi Marksizm, feminizm, yapısökümü, psikanaliz gibi farklı perspektifleri de kullanmaktadır (Shome ve Hegde 2002: 258-259).

Yanı sıra, postkolonyal çalışmalar "sömürgecilik", "yeni sömürgecilik", "madun", "madun bilinci", "yeni madun", "epistemik ihlal", "taklitçilik" gibi kavramlara (12) da odaklanmaktadır (Yetişkin 2010b). Sustam (2010:130) da postkolonyal çalışmaların "sömürge ülkelerdeki sömürge-karşıtı politik ve toplumsal hareketlere (politik gruplar, siyahlar, feministler, eril tahakküm ve sömürge-karşıtı milliyetçilik), sömürge sonrası kimliksel parçalanmışlıklara (makro ve mikro), madunlara, kültürel temsile, melezliğe (*hybridite*), cins-kimliklerine ve özne meseleleri"ne gönderme yaptığını belirterek alanın temel tartışma konularını özetlemektedir.

Postkolonyal çalışmaların temel kavramları ve tartışma odağı olan sömürge ilişkileri ve bu ilişkilerin toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik sonuçlarının analizleri; siyaset bilimi, sosyoloji, edebiyat, sanat tarihi, tarih ve iletişim gibi birçok alanda yapılan araştırmalara katkı sağlayacak şekilde kullanılmaktadır. Batı ile Doğu arasındaki iktidar ilişkisini, örgüt ve kamuları arasındaki ilişki çerçevesinde analiz eden halkla ilişkiler teorisinin de postkolonyal perspektiften yeniden düşünülmeye ve tartışılmaya ihtiyacı vardır. Ancak halkla ilişkilere postkolonyal bir pencereden bakmak, öncelikle iletişim alanındaki postkolonyal perspektife bakmayı gerektirmektedir.

3. İLETİŞİM ARAŞTIRMALARINDA POSTKOLONYAL YAKLAŞIM

İletişim çalışmaları alanında farklı ve çeşitli "yörüngelere" ihtiyaç duyulduğunu savunan Shome ve Hegde (2002: 249) iletişim araştırmaları ile postkolonyal çalışmaların birbirlerini besleyecek alanlar olduğunu ve bu durumun iletişimin yeniden kavramsallaştırılmasına katkıda bulunacağını vurgulamaktadır. Bu noktada, postkolonyal teorinin iletişim araştırmalarında kullanılagelen kavramların ve tanımların yeniden düşünülmesi sürecini başlatacağı açıktır. Bu iki alanı birbirine yaklaştıran en önemli kavramın küreselleşme olduğu söylenebilir. Çünkü postkolonyal çalışmaların da odağında olan küreselleşme sonucu oluşan kesişmeler (*intersection*) ve tarihsellik iletişim alanında da önemlidir (Shome ve Hegde 2002: 260). Küreselleşme ile birlikte başlayan süreçte, Batılı ülkeler ile Batılı ol-

mayan ülkeler arasındaki iletişimsel pratikler, güç ilişkileri ve sömürge ilişkileri göz ardı edilmeden analiz edilmelidir. Bu noktada, iletişim araştırmaları alanına hâkim olan Batılı bakış açısına karşı konumlanan postkolonyal yaklaşım, iletişimin sosyal sorumluluğunu sorunsallaştırmayı içerdiği gibi, Üçüncü Dünyaya ilişkin bilgi üretimini içeren iletişim süreçlerinin daha "adil" ve "eşitlikçi" incelenmesini önermektedir (Shome ve Hegde 2002: 261). İletişim araştırmalarındaki liberal yaklaşımları ve pratiklerin altını oymayı amaçlayan postkolonyal çalışmalar; iletişimin doğası, iletişim süreçlerindeki güç eşitsizlikleri, cinsiyetçi iletişim pratikleri gibi birçok konuya egemen yaklaşımın aksine daha eleştirel bakmayı gerektirmektedir.

McKie ve Kurian'a (2007: 64) göre küresel çapta güçlü olan örgütlerin iletişim stratejileri arasında ortaklık bulunmaktadır: hepsi de Batılı iş dünyasının çıkarlarını ve Batı'nın politik çıkarlarını teşvik etmektedir ama bunu, dünya iyiliği ve toplum yararı için yapıldığı iddiasıyla gerçekleştirmektedir. Bu sebeple, iletişim süreçlerindeki güç eşitsizliğini tartışırken, halkla ilişkilerin de teori ve pratikte sömürge pratiklerine nasıl hizmet ettiği tartışılmalıdır. Bu doğrultuda, postkolonyal perspektifin halkla ilişkiler teorisine katkısı incelenmeye değerdir.

4. HALKLA İLİŞKİLER ARAŞTIRMALARINDA POSTKOLONYAL YAKLAŞIM

Halkla ilişkilerdeki egemen paradigmaya yapılan en önemli eleştirilerden biri halkla ilişkiler teorisinin halkla ilişkiler pratiğindeki güç eşitsizliklerini ve iktidar ilişkilerini göz ardı ettiği ve sorunsallaştırmadığıdır. Curtin ve Gaither de halkla ilişkiler çalışmalarında güç ilişkilerini göz ardı etmenin "Grunigsel aldatmanın bir parçası" olduğunu belirtmektedir (Grunig 2009: 71). Eleştirel yaklaşıma paralel şekilde, postkolonyal çalışmalar da güç ilişkilerinin çalışılması gerektiğini savunmaktadır (Roth ve ark. 1996: 159). Çünkü kolonyal mantığın da altında yatan sömürgeci ve sömürülen (Batı ve Doğu) arasındaki güç eşitsizliği ve kaynak eşitsizliğidir. Bu doğrultuda, halkla ilişkiler faaliyetlerinin de katkıda bulunduğu sömürgeci ve sömürülen arasındaki tahakküm ilişkilerini ortaya konmak için postkolonyal bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır.

Halkla ilişkilerin postkolonyal teoriden nasıl yararlanabileceği hakkında çalışmaları bulunan Debashish Munshi sayesinde, *Encyclopedia of Public Relations*'a postkolonyal teoriyle ilgili bir bölüm eklenmiştir (Petelin 2005: 461). Halkla ilişkiler alanında postkolonyal teoriye ilk referansı ise 1996 yılında Nancy Roth ve arkadaşlarının Edward Said'i referans alarak yazdıkları ve halkla ilişkilerde etik kavramını çerçevelerken güç kavramına vurgu yaptıkları çalışmalarıdır (Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665). Bu araştırmanın öncülüğünde başlayan diğer araştırmalar da (Munshi ve McKie 2001; Bardhan 2003; Dutta-Bergman 2005; Munshi ve Kurian 2005; Broadfoot ve Munshi 2007; McKie ve Munshi 2007; Dutta ve Pal 2011; Edwards 2011b) halkla ilişkilerin

postkolonyal perspektiften nasıl değerlendirilebileceği konusunda yeni tartışmalar başlatmıştır. Bu araştırmalardaki halkla ilişkilere postkolonyal bakış ile halkla ilişkiler, uluslararası ve küresel boyutlarıyla ele alınmaya başlanmıştır (Political Economy and Public Relations 2013: 658).

Alanda yapılan araştırmalarda halkla ilişkilerdeki hâkim paradigmanın madunların seslerinin duyulmasına imkân tanımadığı fikri hâkimdir (Munshi ve McKie 2001). Bu fikir, halkla ilişkilerin, küresel kapitalizmin Üçüncü Dünyada yarattığı eşitsizliği daha da derinleştirdiği varsayımından doğmaktadır. Postkolonyal çalışmaların dünyaya madunların gözünden bakmak anlamını (Munshi ve McKie 2001: 12; Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665) taşıması halkla ilişkiler için önemli bir adımdır. Çünkü halkla ilişkilerde "ötekilerin" sesi duyulmadığı gibi, bu sesler Batılı örgüt liderlerinin seslerine göre "parantez"de kalmaktadır (Munshi ve McKie 2001: 13). Batılı örgüt liderlerin verdiği kararlar sonucunda hayatları olumsuz yönde etkilenen ve sömürülen Üçüncü Dünya vatandaşlarının deneyimleri halkla ilişkiler teorilerinde ve kitaplarında yer almamaktadır. Kısacası, halkla ilişkilerdeki etnosentrik yaklaşımlar Batı dışında kalan dünyanın komplekseleri görmeyi imkânsız kılmakta ya da bunları hafife almaktadır (Shome ve Hegde 2002: 260).

Dolayısıyla, halkla ilişkilere postkolonyal perspektiften bakan araştırmacıların birçoğu (Munshi ve Mckie 2001; McKie ve Munshi 2007; Munshi ve Kurian 2005; Dutta ve Pal 2011; Dutta-Bergman 2005) halkla ilişkiler pratiğinin sömürge süreçlerine katkı sağladığını vurgulamaktadır. Bu araştırmacıların ortak kanısı "halkla ilişkiler[in] aktif olarak yeniden sömürdüğü"dür (Munshi ve McKie 2001: 17). Batı'nın "kolonist mirası" sürdürdüğü ve kolonist bakışın halkla ilişkilere de hâkim olduğu fikri (Munshi ve Mckie 2001: 13; McKie ve Munshi 2007: 70) ile bu durumun küresel şirketlerin neokolonyal ekonomik çıkarları sürdüreceği fikri (McKie ve Munshi 2007: 70) paralellik göstermektedir. Bunun dışında, postkolonyal yazarlar, ulus aşırı örgütlerin ve Batılı devletlerin neokolonyal politikaları nasıl genişlettiğini ve bunun doğu-batı, kuzey-güney, zengin-fakir gibi farklılıkları daha da artırdığına dikkat çekmektedir (Edwards 2011a: 19). Bu noktada, postkolonyal teori halkla ilişkilerin devam ettirdiği savunulan kolonist pratiklerin görülmesine imkân tanımaktadır ve aynı zamanda Batılı egemen perspektiflere direnmekte ve meydan okumaktadır (Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 664).

McKie ve Munshi'ye (2007: 62) göre halkla ilişkilerdeki yönetsel bakış kolonyal bakışın uzantısı olarak düşünülebilir ve halkla ilişkileri "dekolonize etmek", eski kolonyal amaçlarla bugünün neokolonyal stratejileri arasındaki bağı anlamaktan geçmektedir. Dutta ve Pal (2011) ise halkla ilişkilere postkolonyal lenslerle bakmanın halkla ilişkilerin hâlihazırdaki varsayımlarını sorguladığını, küresel haksızlıkları gözler önüne serdiğini ve bu konuda bilinç yarattığını belirtmektedir.

Halkla ilişkilere postkolonyal lenslerle bakmak, hâkim paradigmaların dışına çıkmayı gerektirdiği gibi hâkim paradigmanın görmezden geldiği kamulara ulaşmayı, marjinalleştirilmiş ve susturulmuş halkların sesini duymayı da amaçlamaktadır.

Postkolonyal teorinin halkla ilişkilere hâkim olan egemen yaklaşıma en önemli eleştirisi, bu yaklaşımın Üçüncü Dünyada yaşayan kişilerin travmalarını görmezden gelmesi (Munshi ve Kurian 2005: 516) yönündeki eleştirisidir. Buna örnek olarak 1984'te Bhopal'de Union Carbide adlı fabrikada yaşanan gaz kaçağı felaketi örnek verilebilir. Halkla ilişkilerdeki hakim paradigma Bhopal'de olan bu felakete kriz iletişimi bağlamında bakmakta ve bu felakette ölen insanları görmezden gelmektedir (Munshi ve Kurian 2005: 515; McKie ve Munshi 2007: 67; Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665; Munshi ve McKie 2001: 18). Yaşanan bu felakette ölen, ölmese bile hayatı boyunca hasta ya da sakat kalacak olan nesiller göz ardı edilerek bu "krizin" ne şekilde atlatıldığına yapılan vurgu, Bhopal'de yaşayan halkın sesini daha da duyulmaz hale getirmektedir. Bhopal'de yaşanan trajedinin halkla ilişkiler kitaplarında sadece kriz iletişimi başlığı altında temsil edilmesi, halkla ilişkilerin yeniden sömürü (*recolonize*) sürecine katkıda bulunduğunu gözler önüne sermektedir (McKie ve Munshi 2007: 66). Ayrıca, Bhopal'deki faciada ölen madunların yaşadıklarını göz ardı eden ve örgütlerin bunun gibi felaketlerle nasıl başa çıkacağına odaklanan halkla ilişkiler literatürü postkolonyal lenslerle dekolonize edilebilir.

4.1. Postkolonyal Yaklaşım ve Halkla İlişkilerdeki Güç Eşitsizlikleri

Halkla ilişkiler kitaplarının Bhopal gibi Üçüncü Dünyada yaşanan trajedileri görmeyip bunları kriz iletişimi başlığı altında anlatılacak örnek olay olarak vermesi, halkla ilişkiler faaliyetlerine hâkim olan güç eşitsizliklerini gözler önüne serilmesi gerekliliğini de doğurmaktadır. Bu noktada, postkolonyal teori bu boşluğu doldurabilecek potansiyele sahiptir. İki yönlü simetrik yaklaşımda güç eşitsizliği tartışmalarına yer verilmemesinin (Munshi ve Kurian 2005) aksine, sosyokültürel yaklaşımla birlikte çalışmaların merkezine "güç" kavramı yerleşmiştir (Edwards ve Hodges 2011: 4). Diğer postkolonyal araştırmacılar gibi Dutta-Bergman (2005: 284) ve Edwards (2011a: 11) da halkla ilişkilerde gücün nasıl konumlandırıldığının teorikleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Güç eşitsizlikleri ve iktidar ilişkileri araştırmanın odağı haline geldiğinde, sömürgeci ve sömürülen arasındaki tahakküm ilişkileri de gözler önüne serilmiş olacaktır. Postkolonyal teoride sömürülen ve sömürgeci arasındaki ilişkileri anlamlandırmak için sorulan iletişimsel süreçlerde "kim konuşuyor?", "kim temsil ediyor?" (Shome ve Hegde 2002: 266) gibi sorular, halkla ilişkilerde taraflardan hangisinin söz hakkı olduğu, kimin çıkarlarının temsil edildiği ve kimin çıkarlarının yok sayıldığı gibi soruları sormaktadır. Öyle ki, Bhopal örneğine hâkim paradigmanın kavramlarıyla bakıldığında faciada hayatını kaybeden ya da ha-

yatları darmadağın olmuş kişilerin seslerini, taleplerini ve acılarını duymak imkânsız hale gelmektedir. Bunun aksine, postkolonyal teori bu faciaya, hayatları küresel şirketler tarafından tahrip edilmiş ve değersizleştirilmiş Üçüncü Dünya vatandaşlarının gözünden bakmayı gerektirmektedir. *Madun Konuşabilir mi?* (2016) başlıklı çalışmasında Spivak bu durumu; Batı akademik camiasının madunların kendi paradigmalarını kullanmalarına izin vermediği sürece madunun gerçek anlamda konuşamayacağını söyleyerek açıklamaktadır (2016:110). Bhopal örneğinde de görüldüğü gibi, halkla ilişkilerdeki hakim paradigma Üçüncü Dünyada Batılı şirketlerin faaliyetlerinden etkilenen madunların konuşmasına izin vermemekle kalmaz, aynı zamanda onların varlığını da inkar eder. Batılı uluslararası örgütler karşısında gücü, kaynağı ve sesi olmayan Üçüncü Dünyada bu sebeple yeniden sömürülmüş olur. Bu sorunun aşılması için halkla ilişkiler araştırmasının, güç dengesizliği ve kamuların çokluğuna (Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665) odaklanması gerekmektedir. Bu da en basit şekliyle halkla ilişkiler kitaplarında bu felaket anlatılırken Üçüncü Dünya kamularının ne şekilde etkilendiği de tartışılarak ve okurda bu tür konular hakkında farkındalık yaratarak mümkün olabilir.

4.2. Postkolonyal Yaklaşım ve Üçüncü Dünya Kamuları

Kültürel bakış açısıyla birlikte halkla ilişkiler teorisinde kamuya bakış da değişmiştir çünkü kültürel bakış açısı "kamuları örgütün kültürel çevresinin bir parçası olarak" düşünmeye başlamıştır (Yıldırım Becerikli 2008: 134). Kültürel perspektif içinde değerlendirilebilecek olan postkolonyal teori de halkla ilişkilerde hâkim paradigmanın elit kamuları öncelemesi sorununu aşıp farklı kamulara ulaşmayı sağlayabilecek potansiyele sahiptir (Postcolonialism Theory and Public Relations 2013: 665).

Bu doğrultuda, Munshi ve Kurian (2005), hâkim halkla ilişkiler paradigmasında "kamular hiyerarşisi" bulunduğunu belirtmektedir. "Batılı paydaşlar, Batılı tüketiciler/ küresel orta sınıf tüketiciler, Batılı aktivistler, diğerlerinin tüketmesi için mal üreten Üçüncü Dünya işçileri ve tüketemeyecek kadar yoksul olan Üçüncü Dünya vatandaşları" (Munshi ve Kurian 2005: 514) olarak sıralanabilecek olan kamuların örgüt için önem sırası da bu şekildedir.

Tablo 1. Kamular Hiyerarşisi

Piramidin en üstünde yer alan kamular ("Batılı paydaşlar" ve " Batılı tüketiciler") örgüt için stratejik kamulardır. Batılı paydaşların ve Batılı tüketicilerin çıkarları, piramidin en altında yer alan Üçüncü Dünya vatandaşlarının çıkarları ve taleplerinden daha değerlidir. Piramitteki "Üçüncü Dünya işçileri ve vatandaşları" örgüt için stratejik öneme sahip olmadıkları için yok sayılmakta ya da görmezden gelinmektedir (Munshi ve Kurian 2005). Bu sebeple, postkolonyal teoriye uyumlu olarak piramidin son iki kamusunun madun grubuna girdiğini söylemek yanlış olamayacaktır. Piramidin ilk üç basamağındaki kamular "merkez kamular" (*key publics*) olarak tanımlanırken, piramidin alttaki iki basamağındaki kamular "periferideki kamular" olarak adlandırılmaktadır. Bu tablo, halkla ilişkilerin kamulara bakışı ile periferideki kamuları, merkez kamuların çıkarları uğruna sömürdükleri için birer sömürgeci konumunda (Munshi ve Kurian 2005: 518) olduğunu kanıtlamaktadır.

McKie ve Kurian'a (2007: 65) göre Munshi ve Kurian'ın hiyerarşisindeki taraflar arasında asimetrik bir ilişki söz konusudur. Bu asimetrik ilişki, tahakküm ilişkisine benzemektedir ve postkolonyal teori tahakküm ve sömürü ilişkisini gözler önüne serebilecek potansiyel sahiptir. Halkla ilişkilerdeki bu tahakküm ilişkisi gözler önüne serilmediği sürece, alandaki "homojen dünya görüşü neokolonyal ekonomik çıkarları destekleyen kolonyal mirası" devam ettirme riskini taşır (Munshi ve McKie 2001: 16). Çünkü halkla ilişkilerde "ilişki yönetimi" yaklaşımı çerçevesinde tartışılan "ilişki", "karşılıklı güven", "şeffaflık", karşılıklı fayda" ve "güven" gibi kavramlara yapılan vurgu, ancak periferide kalan kamuların da çıkarları göz önüne alınarak gerçekleştirilebilir. Ancak bu kavramların her biri yine örgüt çıkarını gözetecek şekilde kullanıldığı için, bu yaklaşımın eleştirel bir boyutu bulunmamaktadır. Benzer şekilde, Munshi ve McKie (2001) da halka ilişkilerde "ilişki inşası" söyleminin, farklı etnik grupların ve kamuların taleplerine ve söylemsel karmaşıklığına daha çok odaklanması gerektiğini ve Batılı olmayan kamularla "daha az sömürücü" bir ilişki kurulmaya ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.

4.3. Postkolonyal Yaklaşım ve Halkla İlişkilerde Çeşitlilik

Çalışmasında halkla ilişkiler literaüründeki çeşitlilik (*diversity*) kavramının nasıl algılandığının izini süren Edwards'a (2011b: 75-77) göre halkla ilişkilerin sosyo-kültürel yaklaşımında çeşitliliği ve farklılığı anlamak önemlidir ancak halkla ilişkilerin normatif bakış açısında kamuların çeşitliliğinin kutsanması yerine, farklı kamularla stratejik ilişkiler kurulabilmesi için halkla ilişkiler uzmanlarının çeşitliliği, örgüt için bir araç olarak kullanılmakta ve çeşitlilik sosyo-kültürel bağlamından koparılıp örgüt için bir "avantaj" haline gelmektedir. Farklı kamularla uzun süreli ilişki geliştirebilmek için çeşitli sosyal gruplardan seçilerek işe alınan halkla ilişkiler uzmanları, sosyo-kültürel yaklaşımdaki çeşitlilik kavramından ayrılmaktadır. Noon (2007: 780) da bu tarz bir çeşitlilik söyleminin eşitlik ve sos-

yal adaleti değil bireyselliği kutsadığını belirtmektedir. Çünkü bu tarz bir çeşitlilik söylemi, periferide kalan kamuların çeşitliliğini ve örgütten farklılaşan çıkarlarını görmezden gelmekte ve etkililiği hedefleyerek sadece örgüt çıkarlarına hizmet etmektedir.

Kamuların çeşitliliğinin ve farklılığının kutsandığının iddia edildiği durumlarda ise görmezden gelinen nokta "kontrol" meselesidir (McKie ve Munshi 2007: 68). Çünkü bu bakış açısı da kamuların çeşitliliğine vurgu yaparken kamuların karşısında konumlanan örgütlerin daha fazla güç sahibi olduğu gerçeğini görmezden gelmektedir. McKie ve Munshi (2007: 70) de halkla ilişkiler kitaplarındaki halka ilişkiler kavrayışının, çeşitli kamularla iletişim kurarken gücün Batılı güçlerin elinde olduğu gerçeğini görmediğini vurgulamaktadır. Bu konuda, Noon (2007: 775) çeşitlilik söyleminin güç ilişkileriyle, hâkim ideolojilerle ve örgüt çıkarlarıyla "yüzleşmek" için inşa edilmediğini ancak baskın koalisyonun kontrol politikalarını ve pratiklerini genişlettiğini iddia eder.

Postkolonyal teori, halkla ilişkilerdeki bu çeşitlilik söyleminin baskın koalisyonu merkeze, geri kalan unsurları (Üçüncü Dünya vatandaşlarını) periferiye attığını ve örgütteki tahakkümü gizlediğini göstermektedir (Munshi ve McKie 2001: 12-14). Çünkü postkolonyal (ve eleştirel ırk teorisi) bu tarz bir çeşitlilik kavramını sorunlu bulmakta ve çeşitliliğin tarihsel bağlama bakılarak anlaşılması gerektiğini savunmaktadır (Edwards 2011b: 79). Bu anlamda, kamuların farklı talepleri, istekleri, çıkarları göz önüne alınmadan yapılmış halkla ilişkiler faaliyetleri -her ne kadar farklı gruplardan halkla ilişkiler uzmanları barındırsa da- çeşitlilik kavramını uygulamaya geçirmiş olmaz.

4.4. Postkolonyal Yaklaşım ve Halkla İlişkilerde Etik

Munshi ve Kurian (2005: 518) halkla ilişkilerin etik ve sosyal olarak sorumlu olabilmesinin, kamuların çeşitliliğinin ve farklılığının kabul edilmesiyle mümkün olabileceğini belirtmektedir. Postkolonyal pencereden bakıldığında, halkla ilişkiler araştırmalarında göz ardı edilen ancak faaliyetlerin hayatlarını doğrudan etkilediği ve "kamular hiyerarşisi"nde en altta yer alan Üçüncü Dünya işçileri ve vatandaşlarının da taleplerine ve çıkarlarına yer verilmeden yapılacak herhangi bir davranış etik olarak kabul edilmemektedir.

Halkla ilişkiler alanına postkolonyal yaklaşımla bakan ilk çalışma olan "Can't We All Just Get Along?" (1996) başlıklı makale etik meseleleri güç ilişkileri bağlamında incelemektedir. Yazarlara göre (1996: 159-160), IABC ve PRSA gibi meslek örgütleri, birlikte iş yaptıkları "ötekiler"in bakış açısına göre etik meseleleri belirlemelidir ve kültürel farklılıkları hesaba katmalıdır. Küresel kapitalizmin yarattığı eşitsizliklerden etkilenen madunların hayatları göz önüne alınarak yapılan halkla ilişkiler faaliyetleri bu konuda sosyal sorumluluk almayı gerektirmektedir. Araştırmacılar ancak bu tarz bir etik kavrayış sayesinde, herkesin "geçinebilece-

ğini" belirtirler (1996: 160). Ancak Munshi ve McKie'ye (2001: 14) göre bu çalışma, kamular ve örgüt arasındaki "güç asimetrisini" görmekten yoksundur ve kültürel çeşitliliği, Batılı güçler tarafından yönetilen pazarda daha fazla pay elde etmek için bir araç olarak konumlandırmaktadır. Ayrıca, güç eşitsizliklerini ve iktidar ilişkilerini sorunsallaştıran ve halkla ilişkilerde etik konusuna postkolonyal perspektiften yaklaşan bir çalışma henüz bulunmamaktadır, bu sebeple halkla ilişkilerde etik konusu hala çalışılmaya muhtaç bir alan olarak durmaktadır. Ne var ki, etik konusunun aksine, halkla ilişkiler ve sivil toplum tartışmaları postkolonyal gözle analiz eden bazı ufuk açıcı çalışmalar bulunmaktadır.

4.5. Postkolonyal Yaklaşım ve Sivil Toplum Tartışmaları

Halkla ilişkiler literatüründe sivil toplumun Üçüncü Dünya ülkelerindeki sorunları çözebilecek bir "iksir" olduğu ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı artırdığı fikrinin hâkim olduğunu belirten Dutta-Bergman (2005: 269-272) sivil toplum söylemini kullanan Batılı ülkelerin bu söylemi Üçüncü Dünya ülkelerini istila etmek için kullandığını savunmaktadır. Modernist müdahaleyi meşru kılan bu bakış açısı, Üçüncü Dünyaya "demokrasi götürülmesi" söylemiyle doğrudan ilişkilidir. Dutta-Bergman (2005: 271) da sivil toplum tartışmalarında "ilkel" olarak tanımlanan Üçüncü Dünya ülkelerini medenileştirme söyleminin, bu ülkelere modernist müdahaleyi (13) meşru kıldığını belirtmektedir.

Postkolonyal araştırmacılara göre Üçüncü Dünya ülkelerinde gerçekleştirilen ulus inşası, sağlık teşvikleri, nüfus kontrolü ve tarımla ilgili gelişim kampanyaları (*development campaigns*) gelişmiş olan ülkelerin ekonomik ve siyasi amaçlarını gizlemektedir (Dutta ve Pal 2011: 213). Buna örnek olarak USAID'i örnek veren Dutta ve Pal (2011: 213), USAID'in ABD'nin küresel militarist ve ekonomik çıkarları için "gelişme" söylemini kullandığını vurgulamaktadır. Dutta-Bergman'a (14) (2005) göre de sivil toplumun kolonyal amaçları bulunmaktadır. Şili, Filipinler ve Nikaragua'yı örnek olay olarak seçtiği makalesinde sivil toplumun Üçüncü Dünya ülkelerinin marjinalleştirilmesine hizmet ettiğini ortaya koymaktadır. Çünkü yazara göre (2005: 268) sivil toplum söylemi, Batılı ülkelerin Üçüncü Dünya ülkelerine olan emperyalist istilasının meşru kılınması anlamını taşır. Sivil toplumla birlikte demokrasi söylemi de Üçüncü Dünya ülkelerinin kolonileşmesi için önceliklidir (Dutta-Bergman 2005: 274). Çünkü demokrasi söylemi altında, sivil toplum Batılı güçlerin emperyalist ve kapitalist amaçlarını gerçekleştirmektedir. Sivil toplum ve demokrasi söylemindeki en büyük paradoks, Üçüncü Dünyayı geliştirmek için yapılan faaliyetlerin Üçüncü Dünyadaki demokrasi ve katılımı yok etmesidir. Ayrıca sivil toplum, iddia edildiğinin aksine, madun grupları dışlamakta ve bu seslerin bastırılması anlamına gelmektedir (Dutta-Bergman 2005: 276, 278, 280). Çünkü sivil toplum söylemi altında Batılı

müdahale altında ezilen madun grupların "kendi seslerini" duymak imkânsız hale gelmektedir.

Dutta-Bergman'ın bu görüşlerine Erich J. Sommerfeldt (2013) kendi çalışmasında karşı çıkmaktadır. Sommerfeldt'e (2013) göre Üçüncü Dünya ülkelerindeki insanlar sivil toplum olmadan kolonyal çıkarları olan ülkelere karşı direnç gösteremezler ve bu noktada halkla ilişkiler Üçüncü Dünya ülkelerindeki bireylerin kamusal alandaki tartışmalara katılmasını, dolayısıyla Üçüncü Dünyadaki demokrasiyi güçlendirebilir. Sommerfeldt (2013: 284), Dutta-Bergman'in Filipinler örneğine cevap olarak, Filipinler'de sivil toplumun olmayışının sebebini güvene dayalı ilişkilerin olamamasına bağlamaktadır. Sommerfeldt (2013: 283-284) halkla ilişkilerin bununla kalmayıp, güç eşitsizliklerini de çözebileceğini inanmaktadır çünkü yazara göre Üçüncü Dünya kamuları halkla ilişkiler sayesinde görünürlük kazanabilir.

Munshi ve Kurian'ın (2005) önerdiği gibi; sosyal sorumluluğun ve gelişim söyleminin ne kadar inandırıcı olduğuna, kurumların çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal adalet faaliyetlerinin neler olabileceğine ve çevresel ve sosyal sonuçlar yaratacak faaliyetlerin üretiminde halkla ilişkilerin rolünün ne olacağına dair soruları cevaplamak üzere, postkolonyal teori kullanılabilir. Çünkü postkolonyal teori sayesinde; uluslararası örgütlerin sürdürülebilirlik söylemleri (Munshi ve Kurian 2005: 515) ve ekolojik söylemleri altında Üçüncü Dünya ülkelerinin nasıl sömürüldüğü açığa çıkarabilir (McKie ve Munshi 2007: 66).

SONUÇ

Küreselleşme ve neokolonyal süreçlerle birlikte uluslararası örgütlerin Üçüncü Dünya vatandaşlarının hayatlarında yarattığı tahribat da önem kazanmıştır. Bu doğrultuda, sosyo-kültürel yaklaşımla uyumlu olan postkolonyal perspektif de halkla ilişkiler araştırmalarına yeni bir pencere açmıştır. Halkla ilişkilerde postkolonyal teoriler ışığında çalışmalar yapan Munshi ve McKie (2001), Bardhan (2003), Dutta-Bergman (2005), Munshi ve Kurian (2005), Broadfoot ve Munshi (2007), McKie ve Munshi (2007), Dutta ve Pal (2011) ve Edwards (2011b) gibi araştırmacılar halkla ilişkilerin Üçüncü Dünyanın sömürülmesine hizmet ettiği ve kolonyal pratikleri yeniden ürettiği sonucuna varmıştır. Bu araştırmacılar, ufuk açıcı çalışmalarında, halkla ilişkilerin Üçünü Dünya vatandaşlarını örgütler için stratejik önemi olmayan ve Batılı paydaşların çıkarları için hayatlarının dahi feda edilebileceği "periferideki kamular" olarak algıladığını ve bunun halkla ilişkiler tartışmalarındaki demokrasi, sivil toplum, etik ve sosyal sorumluluk gibi kavramlarla bağdaşmadığının altını çizmektedir. Araştırmacılara göre yapılması gereken, halkla ilişkiler teori ve uygulamasının "dekolonize edilmesi"dir (McKie ve Munshi 2007: 62) yani halkla ilişkilerdeki iktidar ilişkilerini göz ardı eden, baskın koalisyonun çıkarını önceleyen ve toplumsal sorumluluğu sadece yüzeysel olarak gerçekleştiren hâkim paradigmanın yerle bir edilmesidir.

Bunun için halkla ilişkiler uygulamaları ve tüm iletişimsel pratikler Üçüncü Dünya vatandaşlarının çıkar ve talepleri göz önüne alınarak, yani madunların seslerine kulak vererek, mümkün olacaktır. Ancak bu tür teorik tartışmaların pratikte ne şekilde uygulanabileceğine dair ampirik bir çalışma bulunmamaktadır.

Alandaki ampirik çalışmaların yokluğunun yanı sıra, var olan çalışmaların Üçüncü Dünya kadınlarının neokolonyal süreçleri erkeklerden daha farklı deneyimledikleri gerçeğini ve dolayısıyla feminist yaklaşımları (15) göz ardı ettiğini söylemek de mümkündür. Bu durum için, Munshi ve Kurian'ın (2005) "Kamular Hiyerarşisi"ne altıncı basamak olarak "Üçüncü Dünya Kadınları" kategorisinin eklenmesi önerilebilir. Çünkü Üçüncü Dünya kadınları sadece küresel kapitalizm ile değil aynı zamanda erkek egemen bakış açısıyla da mücadele etmekte ve yaşanılan haksızlık ve eşitsizlikleri sadece erkeklere göre değil Batılı hemcinslerine göre de daha ağır biçimde tecrübe etmektedir. "Sınıf, kültür ve cins-kimlik" çerçevesinde yaşanılan maduniyetlerin önemini vurgulayan Spivak (2010b: 67), madunu "yurtdışı ve yurtiçindeki hâkim ve tahakkümcü yapıların ikisinin de içinde hareket etmekten yoksun olan" şeklinde tanımlamaktadır. Bu noktada, kadınlar iki kat maduniyet yaşamaktadır. Bu sebeple, postkolonyal yaklaşımın halkla ilişkiler araştırmalarında Üçüncü Dünya kadınlarının seslerini duyurmak ve onlara görünürlük kazandırmak için de pencere açabilme potansiyeli vardır.

Ancak "Üçüncü Dünya kadınlarının seslerinin duyulmasına olanak tanıma" söylemi de sorunludur. Öyle ki, Birinci Dünyadan gelen feministler ile onların araştırmalarının konusu olan Üçüncü Dünya kadınları arasında hiyerarşik bir ilişki kurulmaktadır (Spivak'tan akt. Wolf 2009: 408). Çünkü Birinci Dünyadan gelen feminist araştırmacılar Üçüncü Dünyadaki kadınlarla ilgili araştırma yaparlarken "imtiyazlı" bir konumdadır; hatta postkolonyal feministler bile kendi ülkelerinde ya da göç ettikleri ülkelerde "sınıf ve eğitim imtiyazlarını" deneyimlerler (Wolf 2009: 375). Bu sebeple, Batılı feminist kadınların Üçüncü Dünya kadınlarının seslerini duyurmayı amaçlarken bir tür iktidar ilişkisi kurma olasılığı yüksektir. Ancak feminist yaklaşımla yapılan bir araştırmada, "arkadaşlık, paylaşım ve yakınlık" gibi nitelikler sayesinde araştırma öznesi ve nesnesi arasındaki "sömürgen ilişkiler" de ortadan kaldırılabilir (Wolf 2009: 377). Feminizm gibi postkolonyal yaklaşım, halkla ilişkiler araştırmalarında oluşabilecek bu tür bir sömürü ilişkisini de ortadan kaldırabilir. Bu sebeple, halkla ilişkilere postkolonyal yaklaşımla bakan araştırmaların feminist yaklaşımları da göz ardı etmemesi gerekmektedir.

Bunun dışında, "postkolonyal" kavramını sadece sömürge ülkelerini tanımlayan bir kavram olarak gören "özcü" bakış açısı, tüm toplumlarda deneyimlenen kapitalizmin yarattığı eşitsizlikleri göz ardı etme riskini taşımaktadır (Yetişkin 2010a:

10). Bu sebeple, halkla ilişkilere postkolonyal lensle bakan araştırmacıların Batılı örgütlerin sadece Üçüncü Dünyada yaşanılan sömürü pratiklerine odaklanmamaları gerekmektedir. Tarihsel olarak kolonyal bir geçmiş yaşamamış ancak güç eşitsizliklerini ve tahakküm ilişkilerini deneyimleyen toplumlardaki her tür iletişimsel pratik de bu alanda çalışılmaya muhtaçtır. Postkolonyal tartışmaların sağladığı "yaratıcılık" ve "teorik esneklik" imkânıyla (Shome ve Hegde 2002: 267) uluslararası Batılı örgütlerin tüm dünyadaki madunlar üzerinde oluşturduğu tahakküm ilişkileri açığa çıkarılabilir.

Yapılan çalışmalara rağmen, halkla ilişkilerde madunların bakış açısını göz ardı etmeyen araştırmalara hala ihtiyaç duyulmaktadır (McKie ve Munshi 2007: 73). Halkla ilişkilerin kolonyal yapısını "dekolonize etmek" (McKie ve Munshi 2007: 62) için hem alandaki hâkim paradigmanın işlevsel, yönetsel, etnosentrik ve Batılı yaklaşımlardan kurtarılması hem de halkla ilişkiler uygulamalarının "periferide kamuları" da içine alacak şekilde planlanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, postkolonyal teorinin madunlarla diyalog geliştirilebilme, onları "anlama" (Dutta- Bergman 2005: 287) ve bu sayede birlikte anlam üretilmesi/yaratılması mümkün olabilir. Sonuç olarak, küresel kapitalizm ve küresel kapitalizme hizmet eden her türlü iletişimsel pratik ile hayatları sömürge altında tutulan madunlar, halkla ilişkilerde "periferideki kamular" olarak algılandığı müddetçe halkla ilişkiler teori ve pratiğinin bu kolonyal mirası devam ettireceği açıktır.

SONNOTLAR

(1) Petelin (2005) halkla ilişkilerin hâkim paradigması dışında yapılan araştırmaları açıklamak için "periferiden yazmak" kavramını kullanmaktadır. Petelin (2005: 459) halkla ilişkiler alanında farklı coğrafi bölgelerden ve teorik artalanlardan gelen araştırmacıların bir araya gelerek bu farklılığı ve çeşitliliği yansıtması gerektiğini ve bu sayede anaakım paradigmaya bir direniş gösterilebileceğini belirtmektedir.

(2) Halkla ilişkiler alanında postkolonyal ülkelerdeki halkla ilişkilerin nasıl kavramsallaştırıldığını ve uygulandığını çalışan çalışmalar mevcuttur (Bardhan 2003: 228). Bu tür araştırmalar arasında, Peter Wanyande'nin (1995) "Mass Media-State Relations in Post-Colonial Kenya", Nilanjana Bardhan'ın (2003) "Rupturing Public Relations Metanarratives: The Example of India" ve Muhamad Rosli Selamat ile Muhamad Ridhwan Rosli'nin (2015) "Orientations of Government Public Relations Practice in Malaysia: A Pre-Independence and Post-Colonialism Perspectives" başlıklı çalışmaları yer almaktadır.

(3) Halkla ilişkilerde sosyo-kültürel yaklaşımın altında; sosyoloji, kültürel çalışmalar, postkolonyal çalışmalar, postyapısalcılık, ekonomi politik, ekolojik çalışmalar, feminizm ve queer çalışmalar bulunmaktadır (Edwards ve Hodges 2011: 3).

(4) "Postkolonyal" kavramının teorik ve politik muğlaklıklarını tartıştığı makalesinde Ella Shout (1992: 101) da "postkolonyal" kavramının hem anti-kolonyal milliyetçi teorinin hem de tarihte sömürgeciliğin ve Üçüncü Dünya ülkelerinin milliyetçi mücadelelerinin ötesine geçmeyi ima ettiğini belirtmektedir. Bu anlamda, "post" ön ekinin, "yeni bir döneme geçişi" ve tarihsel bir dönemin kapandığını ifade ettiğini belirtmektedir; ancak birinci görüşün entelektüel tarihin gelişmelerini vurguladığını, ikinci görüşün ise tarihin kronolojisini vurguladığını ve bu iki görüşün de kavramın muğlaklığının altında yatan görüşler olduğunu belirtmektedir (Shout 1997: 101-102).

(5) Childs ve Williams (1997: 21) postkolonyalizmin tarihsel bir dönem ve emperyalizmin bir aşaması olarak düşünüldüğünde daha iyi anlaşıldığını çünkü postkolonyalizmin "kapitalizmin küreselleşmesi" anlamına geldiğini belirtseler de postkolonyalizmin her zaman bu kategorilere indirgenmemesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

(6) Yeni sömürgecilik, bağımsızlıklarını ilan etmelerine karşın ülkelerin ekonomik alanda emperyalist güçlere "bağımlılığı"nı anlatan bir sürece işaret etmektedir (Mutman 2010: 118). Kolonyal dönem bitmiş olmasına rağmen, eski sömürgeci ülkelerin kültürel miraslarını o ülkelerde devam ettirdiği bu süreçte bağımsızlığını kazanmış olan ülkelerin "rızaya" dayalı sömürüsü devam etmektedir (Yetişkin 2010b: 16).

(7) 1980'li yıllarda Spivak, Bhabha ve Said gibi düşünürlerin edebiyat alanındaki çalışmaları postkolonyal teorinin başlangıcı sayılmaktadır (Akay 2010: 6). Faura ve Hand (1996: 79) postkolonyal literatürün ve teorinin açıklamalı bibliyografyasını sundukları makalelerinde, Bhabha ve Spivak'ın postkolonyalizmin amaçlarını en iyi tartışan düşünürler arasında olduğunu belirtmektedir.

(8) Göle (2010: 105) ise postkolonyal teorinin ortaya çıkışını sömürge karşıtı hareketlere bağlamaktadır.

(9) Said'in çalışmaları; sömürgeci güçlerin kolonileşmeyi nasıl meşru kıldığını gösteren bir çalışma alanı yaratmıştır (McKie ve Munshi 2007: 64).

(10) Madun Çalışmaları (*Subaltern Studies*) marjinalize olmuş insanların hikâyelerine odaklanarak, bu insanların tarihlerine odaklanmaktadır çünkü Madun Çalışmaları bu halkların aktif bireyler olduğunu savunmaktadır (Dutta-Bergman 2005: 281). Ayrıca Madun Çalışmaları, dünyayı madunların gözünden görmek anlamına da gelmektedir (McKie ve Munshi 2007: 62).

(11) Madun, toplumun marjinlerinde yaşayan tüm sosyal grupları içine alan bir kavramdır.

(12) Ebru Yetişkin'in bu kavramları tartıştığı makalesi için bkz. Ebru Yetişkin, "Postkolonyal Kavramlar Üzerine Notlar", Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı 25, 2010,15-20.

(13) Modernist perspektiften bakıldığında halkla ilişkilerin rolü, Üçüncü Dünya ülkelerini "medenileştirmektir" (Dutta ve Pal 2011: 212).

(14) Kamusal alan dışında kalan katılımın tekrar teorileştirilmesi gerektiğini savunan Dutta-Bergman (2005) Üçüncü Dünya ülkelerindeki marjinalleştirici iletişim pratiklerini anlama yolu olarak Madun Çalışmaları'nı önermektedir. Çünkü Madun Çalışmaları, madun grupların seslerinin duyulması amacını taşımaktadır (Dutta-Bergman 2005: 268-269). Ayrıca Madun Çalışmaları, Üçüncü Dünya insanının katılım gücünü anlamamıza da yardımcı olacak potansiyele sahiptir (Dutta-Bergman 2005: 182).

(15) Feminizm ve postkolonyalizmin önemli bir ortak noktası bulunmaktadır: her iki yaklaşım da aktivizmi vurgulamaktadır.

KAYNAKLAR

Akay A (2010) Önsöz, Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 5-8.

Bardhan N (2003) Rupturing Public Relations Metanarratives: The Example of India, Journal of Public Relations Research, 15(3), 225-248.

Broadfoot K J and Munshi D (2007) Diverse Voices and Alternative Rationalities: Imagining Forms of Postcolonial Organizational Communication, Management Communication Quarterly, 21(2), 249-267.

Childs P and Williams R J P (1997) An Introduction to Post-Colonial Theory, Prentice Hall, London.

Curtin P A and Gaither T K (2005) Privileging Identity, Difference, and Power: The Circuit of Culture As a Basis for Public Relations Theory, Journal of Public Relations Research, 17 (2), 91-115.

Critical Theory (2013) Encyclopedia of Public Relations, SAGE, California, 229-232.

Dutta-Bergman M J (2005) Civil Society and Public Relations: Not So Civil After All, Journal of Public Relations Research, 17(3), 267- 289.

Dutta M J and Pal M (2011) Public Relations and Marginalization in a Global Context: A Postcolonial Critique, N.BardhanandC K Weaver (eds), Public Relations in Global Cultural Contexts: Multi-Paradigmatic Perspectives, Routledge, New York, 195-225.

Edwards L (2011a) Defining the 'Object' of Public Relations Research: A New Starting Point,Public Relations Inquiry, 1(1), 7- 30.

Edwards L (2011b) Diversity in Public Relations, L. Edwards and C E M Hodges (eds), Public Relations, Society and Culture: Theoretical and Empirical Explorations, Routledge, New York,75-89.

EdwardsL and Hodges C E M (2011) Introduction: Implications of a (radical) Socio-cultural 'Turn' in Public Relations Scholarship, L Edwards ve C E MHodges (Eds), Public Relations, Society and Culture: Theoretical and Empirical Explorations, Routledge, New York, 1-14.

Faura S and Hand F (1996) A Selected and Annotated Bibliography on Post-Colonial Literature and Theory, Links & Letters, 4, 79-96.

Gower K K (2009) Halkla İlişkiler Araştırmaları Yol Ayrımında, Fatih Keskin (çev), FKeskin ve B P Özdemir (der), Halkla İlişiler Üzerine: Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri, Dipnot, Ankara, 31- 51.

Göle N ve Sustam E (2010) Nilüfer Göle ile Postkolonyalizm Üzerine, Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 101-108.

Grunig J E (2009) Büyük Yapıyı Biçimlendirmek: Stratejik Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak Halkla İlişkiler Üzerine Süregiden Araştırmalar, Kenan Demirci (çev), F Keskin ve B P Özdemir (der), Halkla İlişiler Üzerine: Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri, Dipnot Yayınları, Ankara, 53-87.

McKie D and Munshi D (2007) Reconfiguring Public Relations: Ecology, Equity, and Enterprise, Routledge, New York.

Moloney K (2006) Rethinking Public Relations: PR Propaganda and Democracy, Routledge, NewYork.

Munshi D and Kurian P (2005) Imperializing Spin Cycles: A Postcolonial Look at Public Relations, Greenwashing, and the Separation of Publics, Public Relations Review, 31, 513- 520.

Munshi D and McKie D (2001) Different Bodies of Knowledge: Diversity and Diversification in Public Relations, Australian Journal of Communication, 28(3), 11-22.

Mutman M (2010) Postkolonyalizm: Ölü Bir Disiplinin Hatıra Defteri, Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 117-128.

Noon M (2007) The Fatal Flaws of Diversity and the Bussiness Case for Ethnic Minorities, Work, Employment and Society, 21(4), 773-784.

Petelin R (2005) Editing from the Edge: De-territorializing Public Relations Scholarship, Public Relations Review, 31, 458- 462.

Political Economy and Public Relations (2013) Encyclopedia of Public Relations, SAGE, California, 657-659.

Post Colonialism Theory and Public Relations (2013) Encyclopedia of Public Relations, SAGE, California, 664-666.

Roth N L, Hunt T, Stavropoulos M and Babik K (1996) Can't We All Just Get Along: Cultural Variables in Codes of Ethics, Public Relations Review, 22(2), 151-161.

Said E W (2016) Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları, Berna Yıldırım (çev), Metis Yayınları, İstanbul.

Selamat M R and Rosli M R (2015) Orientations of Government Public Relations Practice in Malaysia: A Pre-Independence and Post-Colonialism Perspectives, International Journal of Liberal Arts and Social Science, 3(7), 1-10.

Spivak G C (2010a) Yeni Madun: Ses-siz Bir Mülakat, Ebru Yetişkin (çev),Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 55-65.

Spivak G C (2010b) Akademik Özgürlüğü Cins-Kimlikli Postkolonyallik İçine Düşünme, Ebru Yetişkin (çev),Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 67-73.

Spivak G C (2016) Madun Konuşabilir mi?, Dilek Hattatoğlu, Gökçen Ertuğrul ve Emre Koyuncu (çev),Dipnot Yayınları, Ankara.

SustamE (2010) Postkolonyalizmden Biyopolitiğe: "Temsilin Krizinden Güvensizlik Toplumuna mı?", Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 129-140.

Shohat E (1992) Notes on the "Post-Colonial". Social Text: Third World and Post-Colonial Issues, 31/32, 99-113.

Shome R and Hegde R S (2002) Postcolonial Approaches to Communication: Charting the Terrain, Engaing the Intersections, Communication Theory, 12(3), 249-270.

Sommerfeldt E J (2013) The Civility of Social Capital: Public Relations in the Public Sphere, Civil Society, and Democracy, Public Relations Review,39, 280-289.

Wanyande P (1995) Mass Media-State Relations in Post-Colonial Kenya, Africa Media Review, 9, 54-75.

Wolf D L (2009) Saha Çalışmasında Feminist İkilemler, Dilek Hattatoğlu (çev), D Hattatoğlu ve G Ertuğrul (eds), Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından, Anahtar Kitaplar, İstanbul,372-441.

Yetişkin E (2010a) Giriş, Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 9-14.

Yetişkin E (2010b) Postkolonyal Kavramlar Üzerine Notlar, Toplumbilim: Postkolonyal Düşünce Özel Sayısı, 25, 15-20.

Yıldırım Becerikli S (2008) … ve Halkla İlişkiler: Şeytanın Avukatlığından Arabuluculuğa; Bir Disiplinin Eleştirel Analizi, Karınca Yayınları, Ankara.